

ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ УКРАЇНИ

УДК 327-048.87(477):930.1

DOI: 10.24144/2078-1431.2018.2(21).7-41

Степан Віднянський,
член-кореспондент НАН України,
доктор історичних наук, професор,
завідувач відділу Інституту історії України НАН України

Іван Вовканич,
доктор історичних наук, професор,
декан факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ІСТОРИОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

У статті автори висвітлюють питання стратегічного співробітництва України та нових можливостей для нашої держави на міжнародній арені, історіографічного аналізу основних результатів дослідження участі України у транскордонному співробітництві, виявлення прогалин у вивченні проблеми та обґрунтування перспективних напрямів подальших наукових студій. При цьому головну увагу приділено історіографічним інтерпретаціям досвіду діяльності Карпатського єврорегіону. Зрозумілим є той факт, що особливе місце в системі міжнародних відносин України із сусідніми державами Центральної Європи посідає транскордонне співробітництво, яке є більш масовим, не заформалізованим і багатограним, ніж співпраця центральних державних структур.

Відзначено, що транскордонне співробітництво є не лише важливою складовою добросусідських відносин і стратегічного

партнерства України та центральноєвропейських держав, але й ефективним засобом прискорення європейської інтеграції України, практичним механізмом застосування європейських стандартів на рівні прикордонних регіонів сусідніх держав.

Аналіз численних публікацій українських та зарубіжних авторів свідчить, що початок європейських традицій транскордонної взаємодії науковці пов'язують з усвідомленням керівництвом держав необхідності ліквідувати кордонні бар'єри як лінії розподілу та поєднати зусилля для розвитку традиційно депресивних прикордонних територій із недостатньо розвинутою інфраструктурою, високим рівнем безробіття, складним екологічним становищем і датують їх серединою ХХ століття.

І все ж, якщо теперішній рівень такого роду взаємодії держав Центрально-Східної Європи оцінюється доволі неоднозначно, то на рахунок її перспективності наукова й громадська думка є винятково позитивно злагодженою. Різні аспекти транскордонної взаємодії держав регіону продовжують викликати стійкий науковий і практичний інтерес, незмінно перебуваючи у полі зору дедалі більшого числа дослідників, а також політиків і державних діячів.

Ключові слова: Україна, Європа, транскордонне співробітництво, європейська інтеграція, Карпатський єврорегіон.

In the article, the authors analyse the issues of Ukraine's strategic cooperation and new opportunities for this country in the international arena, of historiographical analysis of the main results of studying Ukraine's participation in cross-border cooperation, identifying gaps in the study of the issue and the substantiation of the perspective directions of further scientific research. At the same time, the attention is focused on the historiographical interpretations of the Carpathian Euroregions' experience. It is understandable that the special place in this system of Ukraine's international relations with the neighbouring Central European states is cross-border cooperation, which is of more mass, unformalized and multifaceted nature than the cooperation of central governmental structures.

It was noted that cross-border cooperation is not only an important component of good-neighbourly relations and strategic part-

nership of Ukraine and Central European states, but also an effective means of promoting Ukraine's aspirations as to its accession to the EU, a practical mechanism for applying European standards at the level of neighbouring countries' border regions.

First of all, it is noted that the analysis of numerous publications of Ukrainian and foreign authors shows that the beginning of the European traditions of cross-border cooperation is associated with the country leaders' awareness of the need to eliminate border barriers as a demarcation line and join efforts to develop traditionally depressed border areas with underdeveloped infrastructure, high unemployment, difficult environmental situation, and dates back to the middle of the XXth century.

And yet, while scientists, politicians and government officials evaluate the current level of this kind of interaction among the states of Central and Eastern Europe rather ambiguously, scientific and public opinion is exceptionally positively coherent as far as the prospects of this interaction are concerned. Different aspects of cross-border cooperation among the states of the region continue to cause steady scientific and practical interest, invariably being in the centre of attention of an increasing number of researchers, as well as politicians and statesmen.

Key words: Ukraine, Europe, transboundary cooperation, European integration, Carpathian Euroregion.

З виникненням спільного кордону України з Європейським Союзом після «великого» розширення ЄС у 2004-2007 рр. відкрилися нові можливості для України на міжнародній арені, що сприяло, зокрема, активізації її зусиль в реалізації євроінтеграційної стратегії. На цьому шляху одними з головних і найближчих стратегічних партнерів України є країни Центральної Європи – нові члени ЄС. Вони надають Україні предметну підтримку в реалізації її євроінтеграційних планів, часто виступають «адвокатами» українських інтересів у керівних загальноєвропейських структурах. Між країнами Центральної Європи і Україною склалася досить ефективно діюча цілісна система міждержавного співробітництва, що охоплює різноманітні напрями, сфери, види і

рівні співпраці. Особливе місце в цій системі міжнародних відносин України із сусідніми державами Центральної Європи посідає транскордонне співробітництво, яке є більш масовим, не заформалізованим і багатограним, ніж співпраця центральних державних структур.

Транскордонне співробітництво є не лише важливою складовою добросусідських відносин й стратегічного партнерства України та центральноєвропейських держав, але й ефективним засобом прискорення європейської інтеграції України, практичним механізмом застосування європейських стандартів на рівні прикордонних регіонів сусідніх держав. «Східне» розширення Європейського Союзу суттєво змінило систему міжрегіонального й транскордонного співробітництва в регіоні Центрально-Східної Європи: відбулися радикальні зміни його сутнісних характеристик, механізмів, принципів. А після підписання у 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом, в якій транскордонному співробітництву присвячений окремий, 27 розділ, відкриваються нові можливості для поглиблення діалогу Україна – ЄС на регіональному рівні. Про це йшлося, зокрема, 13 травня 2015 р., на слуханнях у Комітеті з питань європейської інтеграції Верховної Ради України на тему «Посилення ролі єврорегіонів у здійсненні транскордонної співпраці України». Цілком очевидно, що всебічне висвітлення сьогоденних взаємин України і країн Центральної Європи неможливе без належного осмислення цього вкрай важливого їх аспекту.

Концептуальний науковий аналіз теорії і практики участі регіонів у транскордонному співробітництві має вагоме значення для розроблення і реалізації стратегії зовнішньої та внутрішньої політики України на сучасному етапі. Як зазначали одні з перших дослідників транскордонного співробітництва України ужгородські науковці Г. Динис, В. Дербак і І. Сюсько, «комплексне дослідження проблеми вельми актуальне, позаяк у динамічних транскордонних стосунках проявляються нові тенденції взаємозв'язків і взаємовпливів інтеграційних процесів різного рівня і значення – глобаль-

них, субрегіональних і міжрегіональних відносин, взаємин між центром і регіонами в окремих країнах, децентралізації влади та розширення компетенцій владних і самоврядних структур на регіональному і локальному рівнях» [1]. Тому цілком закономірно становлення і розвиток системи транскордонного співробітництва України і країн Центральної Європи, зокрема в Карпатському регіоні, досить інтенсивно вивчається вченими України, Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії та інших держав. Широка презентація проблеми у конкретно-історичних, теоретичних і практичних дослідженнях українських та зарубіжних науковців диктує необхідність історіографічного осмислення їхніх напрацювань, тим більше, що питома вага власне історіографічних студій залишається незначною. Метою дослідження є історіографічний аналіз основних результатів участі України у транскордонному співробітництві, виявлення прогалів у вивченні проблеми та обґрунтування перспективних напрямів подальших наукових студій. При цьому головна увага приділена історіографічним інтерпретаціям досвіду діяльності Карпатського євро регіону.

Насамперед слід зазначити, що аналіз численних публікацій українських та зарубіжних авторів свідчить, що початок європейських традицій транскордонної взаємодії науковці пов'язують з усвідомленням керівництвом держав необхідності ліквідувати кордонні бар'єри як лінії розподілу та поєднати зусилля для розвитку традиційно депресивних прикордонних територій із недостатньо розвинутою інфраструктурою, високим рівнем безробіття, складним екологічним становищем, і датують їх серединою ХХ ст. Відлік співробітництва такого формату зазвичай, починають з утворення у 1948 р. Бельгією, Нідерландами та Люксембургом економічного союзу «Бенілюкс». У 1958 р. на німецько-нідерландському кордоні було створено цілком сформалізовану євро регіональну структуру під назвою «Еурегіо», а у 1963 р. сусідні прикордонні райони Німеччини, Франції та Швейцарії були об'єднані у перший в історії євро регіон «Регіо Басі-

лієнсіс», який, окрім всього іншого, символізував кінець багатомовних франко-німецьких суперечок навколо «спірних територій». «Із того часу, – як цілком слушно зауважив відомий фахівець у галузі регіональної співпраці І. Студенніков, – транскордонне співробітництво перетворилося на один із найпотужніших чинників процесу європейської інтеграції та інструментів розвитку прикордонних територій країн Європи» [2].

З розпадом світової соціалістичної системи до традицій творення євро регіонів почали долучатися країни Центрально-Східної Європи, а згодом і держави, що постали на теренах колишнього Радянського Союзу. На сьогодні дослідники нараховують від 120 до 183 євро регіонів за участю понад 30 держав [3]. У функціонуванні 7 із них задіяною є Україна («Карпати», «Буг», «Нижній Дунай», «Верхній Прут», «Дніпро», «Дністер», Слобожанщина»).

Історіографічний аналіз показав, що проблема транскордонного співробітництва України, зокрема із західними країнами-сусідами, не є новою для наукової думки: перші роботи були опубліковані в останній декаді ХХ ст., а з початком нового століття наукові пошуки набули особливо значних масштабів. Так, з друку вийшла чимала кількість ґрунтовних праць, присвячених політичним, економічним, географічним, екологічним та соціокультурним складовим транскордонної співпраці держав Центрально-Східної Європи. Безумовним підтвердженням актуальності проблеми є численні міжнародні наукові семінари, симпозиуми, конференції, круглі столи, організовані та проведені за участю представників держав-сусідів. Серед великої кількості заходів на особливу увагу заслуговують, наприклад, міжнародні науково-практичні конференції «Транскордонне співробітництво у контексті європейської інтеграції України» (Острогор, 2010 р.), «Ефективність транскордонного співробітництва через міжнародний моніторинг та координацію діяльності національних суб'єктів» (Ужгород, 2011 р.), «Шляхи підвищення ефективності транскордонного співробітництва на новому

Східному кордоні Європейського Союзу» (Словаччина, Високі Татри, 2012 р.), «Проблеми та перспективи транскордонного співробітництва: досвід Карпатського єврорегіону» (Берегово, 2015 р.) та ін. У рекомендаціях парламентських слухань на тему «Про інтенсифікацію співробітництва України з Європейським Союзом у рамках єврорегіонів та перспективи транскордонного співробітництва» від 27 червня 2007 р., зокрема, зазначалося, що посилення ролі єврорегіонів у процесі транскордонного співробітництва полягає в тому, що вони можуть і повинні стати ключовою ланкою у підтриманні контактів між органами державної влади, виробленні стратегії спільних дій, ініціюванні проектів, реалізація яких відповідає інтересам прикордонних регіонів України.

На нашу думку, на сьогодні є всі підстави стверджувати про формування в Україні наукових шкіл з питань регіоналістики та транскордонної співпраці. У наукову розробку проблеми транскордонного співробітництва України особливо значним внеском, безперечно, відзначаються фахівці Львівського Інституту регіональних досліджень НАН України, Ужгородського відділу Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Навчально-наукового інституту євроінтеграційних досліджень Ужгородського національного університету, Центру теоретико-методологічних проблем історичної регіоналістики Інституту історії України НАН України. Окрім того, чимало ґрунтовних науково-практичних розвідок створено професорсько-викладацьким складом і науковцями Львівського, Чернівецького, Ужгородського, Волинського, Прикарпатського, Тернопільського національних університетів, а також у ході виконання різних міжнародних проектів неурядовими громадськими організаціями й науково-дослідницькими інституціями, серед яких на особливу увагу заслуговує діяльність створеного у 2005 р. в Ужгороді Інституту транскордонного співробітництва.

Насамперед слід зазначити, що європейська, в тому числі євроінтеграційна парадигма є провідною в історіографії незалежної України, про що свідчить величезний масив на-

укової продукції вітчизняних гуманітаріїв, яка включає колективні праці, монографічні дослідження, дисертаційні роботи, навчальні посібники та публікації статей у фахових виданнях і збірниках матеріалів різних конференцій. Сучасні здобутки в історіографії українсько-європейських взаємовідносин досить повно представлено в колективній монографії «Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього», яка, на думку авторів, має прислужитися наступності дослідницьких кроків з тим, щоб підвищити ефективність напрацювань і щоб вони були витребувані та сприяли подальшому й більш успішному входженню України до європейської сім'ї держав і народів [4].

Щодо участі України в транскордонному співробітництві, то основні теоретико-методологічні та методичні засади проблеми у своїх працях обґрунтували українські дослідники І. Артёмов, А. Балян, І. Бураковський, С. Гакман, В. Гарагонич, І. Журба, Є. Кіш, Н. Мікула, С. Мітряєва, О. Передрій, В. Різник, Н. Ротар, Л. Стрільчук, І. Студенников, С. Устич, Ю. Шолох та деякі інші науковці. Зокрема, вони з'ясували сутність понять та методологію системного дослідження, крізь призму яких розкривається зміст аналізованої проблеми, вивчили загальні критерії, принципи і аспекти транскордонного співробітництва України та його нормативно-правове забезпечення, визначили його основні етапи розвитку, місце у розбудові нашою державою зв'язків із сусідніми державами Європи та роль у її долученні до процесів європейської інтеграції.

Більшість дослідників налагодження Україною транскордонних зв'язків пов'язує із здобуттям нею незалежності та відновленням політичної незалежності країнами Центрально-Східної Європи. Водночас існують й інші підходи, автори яких становлення такої форми співпраці датують 1970-80-ми роками, коли цей регіон Європи перебував під контролем Кремля, а самі так звані «прикордонні інтернаціональні зв'язки» соціалістичних країн мали політизований й здебільшого ідеологічний характер. Наприклад, В. Бор-

щевський в публікації «Українсько-польське транскордонне співробітництво в контексті європейської інтеграції України» обґрунтовує доцільність розпочати відлік такого співробітництва з періоду «розвиненого соціалізму», стверджуючи, що перші елементи організованої співпраці між мешканцями західних регіонів України та східних теренів Польщі почали формуватися в умовах існуючої «залізної завіси», зауваживши, що визначальною ознакою співробітництва двох держав був його периферійний характер, що воно «радіше виконувало бутафорну роль «місцевого антуражу», аніж виступало самостійною ланкою міжнародної діяльності регіону» [5]. А Я. Ошуркевич, у дисертаційному дослідженні якої Україна та Польща були названі «піонерами транскордонного співробітництва», що зародилося у 70-ті роки ХХ ст. у рамках соціалістичної співпраці, основними формами взаємодії сторін вважає прикордонну торгівлю, будівництво в прикордонних зонах спільних промислових комплексів та об'єктів, прикордонну міграцію робочої сили [6].

До речі, мабуть не випадково саме транскордонному співробітництву України та Польщі присвячено найбільше публікацій як комплексного характеру (О. Бабак, Н. Буглай, С. Кулина, Н. Роїк, Т. Терешенко, Р. Федан, О. Харчинська, Н. Чорна та ін.), так і присвячених економічній складовій українсько-польської транскордонної взаємодії у різний час (В. Борщевський, О. Гребельник, К. Куцаб-Бонк), політико-правовому та інституційному аспектам проблеми (В. Волошко, В. Колодяжна, Л. Стрільчук, В. Сухенко), соціокультурним зв'язкам прикордонних територій двох сусідніх держав. Щодо останніх, то, наприклад, оригінальні судження про їх значення знаходимо в колективній праці «Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноевропейськими сусідами», автори якої справедливо зазначають: «Для польсько-українського прикордоння транскордонне співробітництво є, насамперед, засобом подолання негативних стереотипів історичної пам'яті поляків та українців, ефекту примусового переселення народів ко-

муністичною владою після закінчення Другої світової війни, волюнтаристського проведення лінії державного кордону, а, отже, засобом формування нових взірців співпраці польського та українського суспільств» [7]. А подією, з якої дослідники розпочали відлік зближення регіонів двох держав, стала організована з ініціативи польської сторони регіональна нарада представників прикордонних областей України та воєводств Польщі, що відбулася 18 грудня 1991 р. у Замості. Обговоривши широке коло питань економічного та культурного співробітництва між прикордонними регіонами, сторони заявили про необхідність поєднати зусилля для його поглиблення та активізації і підписали Протокол намірів про співпрацю. Отже, дослідники проблеми практично одноставні в тому, що з початком трансформації постсоціалістичного простору, зумовленим крахом комуністичних режимів в країнах Центрально-Східної Європи і розпадом СРСР, співробітництво держав регіону зазнало активізації та набуло європейського контексту.

Водночас вони зазначають, що в самій Україні протягом перших років незалежності існували певні побоювання щодо посилення відцентрових тенденцій – регіоналізаціонізму, автономізму чи й сепаратизму. «За таких умов, – пишуть у вже згаданій праці Г. Динис, В. Дербак і І. Сюсько, – з початку 1990-х років новій суверенній країні було надзвичайно не просто знижувати бар'єрний характер кордонів і поступово усувати перешкоди для розширення співробітництва прикордонних українських регіонів із зарубіжними партнерами». І все ж, розвиток транскордонних стосунків України впродовж 1990-х років привів до формування цивілізованої системи добросусідських міждержавних відносин та зростання геополітичної ролі і авторитету нашої держави на міжнародній арені, а державний кордон із гальмівного чинника розвитку регіонів почав перетворюватися на фактор соціально-економічного зростання прикордонних територій держав регіону та налагодження транскордонної взаємодії між ними. Тому мабуть не випадково більшість

дослідників розглядають співпрацю прикордонних регіонів країн-сусідів як інструмент їхнього розвитку: зважаючи на те, що прикордонні райони, як правило, є дещо відсталішими та за показниками розвитку поступаються районам, віддаленим від державних кордонів, поєднання зусиль держав-сусідів покликане виправити ситуацію. При цьому вони наголошують, що транскордонне співробітництво України з суміжними регіонами сусідніх держав на західному кордоні, окрім того, є вкрай важливим з огляду на набуття ними членства у Євросоюзі та прагнення України брати активну участь у процесах європейської інтеграції.

Ознакою більшості новітніх праць є розгляд транскордонного співробітництва у світлі європейських інтеграційних процесів. Для України, яка рухається шляхом європейської інтеграції, воно трактується як фактор прискорення її вступу до ЄС, складова частина євроінтеграційного курсу держави, починаючи з 1998 р., коли Україна заявила про своє прагнення набути асоційованого членства в Євросоюзі і президент затвердив Стратегію інтеграції України до ЄС.

Іншим важливим питанням для загальної оцінки перспектив транскордонного співробітництва України науковці вважають стан національного законодавства і міжнародної нормативно-правової бази цього процесу. До головних документів, які легалізували транскордонні відносини, а також сприяли децентралізації прийняття рішень на рівні регіонів та громад, дослідники відносять Європейську рамкову конвенцію транскордонного співробітництва між територіальними общинами або властями, прийняту Радою Європи 21 травня 1980 р. в Мадриді, а також два додаткових протоколи до неї (Протокол № 1 від 9 листопада 1995 р. і Протокол № 2 від 5 травня 1998 р.), що надавали більших прав і повноважень регіонам у розвитку співробітництва «через кордони». Зокрема, відповідно до Статті 2 Рамкової конвенції транскордонне співробітництво означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які

знаходяться під юрисдикцією двох або декількох Договірних Сторін, та на укладання з цією метою необхідних угод або досягнення домовленостей. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначених внутрішнім законодавством. Серед стратегічних завдань транскордонного співробітництва в Європі були визначені: сприяння економічному і соціальному розвитку прикордонних територій; спільна робота над вирішенням таких важливих проблем, як охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я і боротьба з організованою злочинністю; сприяння розвитку ефективних і безпечних кордонів, боротьба з нелегальною міграцією; сприяння людським контактам. Науковці відзначають, що ці поняття, положення й завдання, що містяться в Мадридській конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, закладені і в рамкові правові акти країн Центрально-Східної Європи, в тому числі й України, яка приєдналася до Конвенції в 1993 р. Розвиток транскордонної співпраці України ґрунтується також на положеннях широкомасштабних базових договорів про дружбу, співробітництво і добросусідські відносини України з європейськими країнами і двосторонніх міждержавних угод зі всіма сусідніми державами про міжрегіональне й транскордонне співробітництво, підписаних у першій половині 90-х років ХХ ст. Дослідники відзначають важливе значення для розширення прав місцевих органів виконавчої влади України у розвитку транскордонного співробітництва і підвищення ефективності діяльності єврорегіонів (такими правами вони вперше були наділені у 1992 р. Законом України «Про місцеві органи влади») прийняття 24 червня 2004 р. Закону України «Про транскордонне співробітництво», хоча вважають, що його треба було прийняти значно раніше.

Основними інституційними формами транскордонної взаємодії України та країн Центральної Європи фахівці вважають транскордонні угоди, двосторонні угоди між областями та воєводствами, партнерські угоди між міськими та сільськими радами, урядові комісії, проблемні групи, а та-

кож прикордонну торгівлю. Втім, найбільш ефективним механізмом вироблення та реалізації транскордонних проєктів зазвичай називають залучення держав-сусідів до діяльності єврорегіонів. Прихильниками такої ідеї зокрема є Н. Буглай, Є. Кіш, В. Ковач, С. Кулина, Є. Рябінін, С. Устич, О. Філіповська, Г. Щерба, Г. Чубай. Наприклад, у виданому Інститутом історії України НАН України енциклопедичному словнику-довіднику «Україна в міжнародних відносинах» зазначається, що «єврорегіони – одна з вищих організаційних, юридично закріплених форм транскордонного співробітництва суміжних самоврядних територіальних спільнот та місцевих органів державної влади прикордонних регіонів європейських держав, що являють собою міжнародні об'єднання у складі декількох адміністративно-територіальних одиниць держав-сусідів. Метою створення єврорегіонів є активізація транскордонного діалогу держав-сусідів, зокрема розгортання діяльності, яка допомагала б зближенню локальних спільнот та органів влади прикордонних регіонів, поглибленню економічної й гуманітарної співпраці, розвитку комунікацій та інших інфраструктур, культурно-освітньої праці, туризму, захисту довкілля тощо. Єврорегіони відіграють роль своєрідних мостів європейської інтеграції і своєю діяльністю сприяють її політичному прискоренню» [8].

Як свідчить аналіз досліджень, ця складова транскордонного співробітництва країн Центрально-Східної Європи увагу дослідників привертає найбільше. У процес творення єврорегіонів Україна включилася у 1993 р. і на сьогодні є задіяною, як вже згадувалося вище, у розбудові семи об'єднань такого формату. Згідно з О. Харчинською, становлення співпраці країн регіону по розбудові єврорегіонів розпочалося у 1991 р. з підписанням у м. Томатів-Любельський першої угоди про співробітництво, яка дала поштовх утворенню Урядової комісії з питань українсько-польської транскордонної співпраці та заклала підвалини для формування єврорегіонів «Карпатський» і «Буг». Поєднавши зусилля з Угорщиною, Словаччиною та Румунією у форматі регіону

«Карпатський», а також із Білоруссю у розбудові об'єднання «Буг», Україна й Польща заявили про націленість на сприяння економічному, культурному, науковому та освітньому співробітництву між суміжними територіями, розвитку інфраструктури та муніципального туризму, економічній діяльності місцевих компаній, збереженню пам'яток культури та історії [9].

Питання організаційного та інституційного забезпечення діяльності єврорегіонів у своїх працях розглянули І. Артьомов, К. Васьківська, В. Волошко, І. Лько, О. Каплинський, Г. Кушнірук, О. Малиновська, С. Мітряєва, О. Передрій, І. Сюсько та ін.

Карпатський єврорегіон – перший єврорегіон, утворений 14 лютого 1993 р. на території України, і цілком закономірно історіографія досвіду його діяльності є найбільш багатого. У монографії львівських дослідників К. Кіндрата та С. Трохимчука, наприклад, його появу було названо «історичною віхою на шляху розбудови нової архітектури безпеки і співробітництва в Центральній і Східній Європі» [10]. Втім, вивчаючи інституційну та організаційну структуру єврорегіону, пріоритетні напрями діяльності, проблеми та перспективи його розвитку, дослідники рідко демонструють однозначність оцінок. Особлива роль єврорегіону у розвитку транскордонних зв'язків, на нашу думку, є очевидною і зайвих доказів не потребує. Разом з тим, одні дослідники, М. Лендзел зокрема, апелюючи до спільного історичного минулого його територій, які упродовж тривалого часу входили до складу монархії Габсбургів, вважають єврорегіон формою вираження традиційних взаємозв'язків та доводять доцільність його створення [11]. К. Васьківська та Г. Кушнірук у той же час обґрунтовують іншу точку зору: зважаючи на різний рівень економічного розвитку, різномірну етнічну, релігійну та культурну структуру п'яти постсоціалістичних держав, прикордонні території яких виявилися об'єднаними у рамках єврорегіону, вчені вказують на притаманну йому складність формування системи спільних інтересів та співробітництва [12].

Не на користь об'єднанню висловився також Г. Шманько. Порівнявши потенціал та успіхи, яких вдалося досягти у розбудові єврорегіону, вчений вказав на гальмування його розвитку. Причиною такої ситуації було названо неконструктивну діяльність економічних служб органів державного управління та місцевої влади українського прикордоння, які «дуже мало перейняли в реформі господарства у своїх польських колег» [13]. Більш слухними, на нашу думку, є зауваження, що містяться у статті Н. Роїк. У ній, зокрема, зазначається, що на момент утворення єврорегіону країни-учасниці об'єднання не належали до Євросоюзу, а тому не могли скористатися його фінансовою допомогою. Окрім того, давалася взнаки відсутність досвіду такого роду взаємодії [14]. Зі вступом у 2004 р. Польщі, Угорщини та Словаччини до ЄС проблему фінансування Карпатського єврорегіону певною мірою вдалося вирішити.

Підбиваючи підсумок першого десятиліття діяльності Карпатського єврорегіону, дослідники демонструють вже дещо більше оптимізму. Так, наприклад, В. Волошко, Г. Щерба вказують на те, що на середину першої декади ХХІ ст. країнам-учасникам об'єднання вдалося досягти успіхів у реалізації проектів спільного вирішення екологічних, соціальних та інфраструктурних проблем, налагодженні контактів між підприємствами та бізнес-колами регіону, а також розвитку туризму, охорони здоров'я, освіти та культури, наукової діяльності, проведення різноманітних міжрегіональних ярмарків. Разом з тим, у їхніх працях функціонування єврорегіону й надалі продовжує розглядатися обтяженим низкою проблем, спричинених недостатньою зацікавленістю сторін-учасників, насамперед України, у взаємодії [15].

Зі вступом країн-сусідів України до ЄС через територію єврорегіону пройшла межа, яка розділила його на дві складові. Одну з них склали регіони, що належать державам-членам Євросоюзу, іншу – області України, що має статус держави-сусіда ЄС. Геополітичні трансформації, як наслідок, спричинили до «переорієнтації» завдань, вирішувати які по-

кликаний євро регіон. «До питань економічної та гуманітарної взаємодії, які були ключовими десять років тому, додалися питання регіональної безпеки та стабільності», – зауважує Н. Роїк [16]. Комплексно проаналізувавши діяльність євро регіону, авторка з'ясувала, що, попри очікування, зі вступом держав-партнерів до Євроспільноти співробітництво у рамках євро регіону суттєво сповільнилося. З такими міркуваннями погоджуються О. Передрій та С. П'ясецька-Устич, які, зокрема, переконані, що «транскордонне співробітництво в економічній сфері на західних кордонах України має здебільшого хаотично-випадковий характер» [17]. А пояснюючи зниження активності держав-сусідів по розбудові євро регіону, науковці апелюють до ущільнення кордону між ними, а також зміщення пріоритетів нових членів Європейського Союзу на користь співробітництва в її межах.

Значний інтерес у світлі проблеми, що досліджується, викликає дисертаційна робота Н. Буглай «Польща в реалізації євроінтеграційного курсу України: міжрегіональне співробітництво (1999-2008 рр.)» та видана на її основі монографія. Зокрема, авторка ґрунтовно розглянула організаційну структуру, напрями діяльності та еволюцію розвитку євро регіонів «Карпатський» і «Буг». Проаналізувавши реальні успіхи взаємодії, серед яких – соціально-економічні зрушення, включення малих міст і селищ локального рівня у систему євро регіональної співпраці, а також оздоровлення сприйняття українським та польським народом один одного, подолання негативних історичних стереотипів, дослідниця, разом із тим, виявила, що досягти європейського рівня розвитку регіонам не вдалося і досі. Відсутність серйозних успіхів авторка пояснює, перш за все, українським чинником. «Українські регіони не є повністю рівноправними партнерами і самодостатніми суб'єктами міжнародних відносин: вони неспроможні, як, наприклад, польські партнери, здійснювати ефективну євро регіональну політику на місцевому, регіональному та міжрегіональному рівнях, не є достатньо підготовленими до нових можливостей і викликів

співпраці», – зауважила вона [18]. У окремому розділі роботи досліджено зміни у транскордонній взаємодії двох держав, спричинені вступом Польщі до ЄС. Важливим здобутком авторки, на нашу думку, є розгляд українсько-польської транскордонної взаємодії у контексті реалізації євроінтеграційних намірів України. На користь роботі є звернення до проблем, що існують у взаєминах між прикордонними регіонами, їх ґрунтовний аналіз. Найбільш актуальні з них дослідниця розглянула у статті «Республіка Польща і Україна: міждержавне співробітництво нового формату» [19]. У праці, зокрема, йдеться про проблеми нелегальної трудової міграції українців до Польщі, складності прикордонного менеджменту та візового режиму.

У дисертаційному дослідженні С. Кулини предметом наукового пізнання стала економічна складова транскордонного співробітництва України та Польщі. У поле дослідницького пошуку потрапили економіко-правові аспекти співпраці держав, їхня участь у розбудові єврорегіонів «Карпатський» та «Буг». На виняткову увагу заслуговують авторські інтерпретації основних програм ЄС, спрямованих на підтримку українсько-польського транскордонного співробітництва. Констатуючи суперечливі наслідки вступу Польщі до ЄС у 2004 р. для продовження співпраці з Україною, автор запропонував ряд заходів, покликаних подолати існуючі труднощі [20].

Вагоме місце в історіографічному доробку посідає проблема нормативно-правового забезпечення транскордонного співробітництва. Найбільш глибокого осмислення вона зазнала у працях В. Колодяжної, Л. Стрільчук, І. Студеннікова, В. Сухенка, Г. Чубай-Федоренко. Однією із характерних ознак публікацій є звернення до європейського правового підґрунтя регіональної інтеграції та транскордонної взаємодії. Так, розглядаючи нормативно-правову основу співпраці, дослідники апелюють до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (травень 1980 р.) та Декларації про

транскордонне співробітництво в Європі (листопад 1989 р.) [21]. Належним чином у працях охарактеризовані документи, схвалені європейськими інституціями впродовж наступних років. Вони, у поєднанні з уже згаданими, становлять підвалини національного законодавства щодо регулювання сьогоденних транскордонних взаємин.

Грунтовним аналізом означеного аспекту проблеми відзначаються, наприклад, праці В. Колодяжної. Авторка зокрема переконана, що правові підстави, необхідні для транскордонного співробітництва, керівництво України й Польщі заклало у 1990 р., підписавши Декларацію про принципи та основні напрями розвитку українсько-польських відносин. Упродовж 1991-1993 рр. сторони схвалили ще близько 50 міждержавних документів, що регламентують різні аспекти регіональної, транскордонної та галузевої співпраці. Винятково важливими серед них виявилися Угода про співробітництво прикордонних воєводств – областей Польщі і України (грудень 1992 р.) та Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про міжрегіональне співробітництво (травень 1993 р.). Положеннями останньої, зокрема, було визначено орієнтири майбутнього співробітництва прикордонних областей двох держав у рамках Карпатського та Бузького євро регіонів [22].

В іншій своїй роботі В. Колодяжна охарактеризувала правове регулювання торговельно-економічної складової транскордонної співпраці між двома державами. Розглядаючи взаємодію на рівні прикордонних регіонів як шлях долучення України до європейської інтеграції та відображення її євроінтеграційних намірів, авторка наголосила на необхідності уніфікувати нормативно-правову базу співробітництва, а також створити цілісну систему управління транскордонним розвитком, яка б функціонувала у рамках єдиного правового поля. Обґрунтовуючи доцільність формування у порубіжних регіонах вільних економічних зон, покликаних стимулювати торговельні зв'язки між державами, дослідниця наполягає на необхідності регулювання їхньої

діяльності правовими нормами, що відповідають стандартам ЄС. Окрім того, – переконана В. Колодяжна, – Україна й Польща мають забезпечити вдосконалення правових засад інвестиційної взаємодії. Контрабанда, нелегальна міграція та нелегальне працевлаштування – далеко не повний перелік проблем, до появи яких спричиняють недоліки у правовому регулюванні. З огляду на те, що транскордонні взаємини регулюються не лише загальнодержавними та міжнародними нормативно-правовими актами, а й нормотворчою ініціативою органів місцевого самоврядування, останні не повинні залишатися осторонь від їх розв'язання [23].

Слушні зауваження стосовно правового регулювання транскордонного співробітництва містяться у публікації В. Сухенка. У ній, зокрема, наголошується, що для більшості держав Європи та СНД по сьогодні притаманна відсутність законодавчих актів, безпосередньо спрямованих на регулювання транскордонної взаємодії. У центральноєвропейських державах такий формат співробітництва розглядається як складова політики регіонального розвитку, зазначив дослідник. В Україні у той же час поняття регіонального та транскордонного співробітництва є законодавчо розмежованими. Окрім схваленого у червні 2004 р. ВРУ Закону України «Про транскордонне співробітництво», співпраця прикордонних регіонів України з територіальними громадами та відповідними органами влади інших держав регулюється низкою міжнародних угод, конвенцій та хартій, ратифікованих Україною, а також дво- та багатосторонніми угодами. Проаналізувавши їх, дослідник, разом з тим, дійшов висновку про їхню недосконалість. Непослідовність та суперечливість законодавства, його невідповідність європейським правовим нормам він назвав чинником, що гальмує розбудову прикордонних регіонів [24].

Його думку розділяє В. Борщевський. Так, відмінності у законодавчих та нормативно-правових актах вчений називає проблемою, що суттєво сповільнює транскордонну взаємодію України та сусідніх із нею держав Європи. Окрім

того, одним із знакових недоліків співробітництва він назвав достатньо високий, а подекуди навіть визначальний рівень централізованого впливу на всі його параметри та елементи. Зважаючи на те, що більшість проєктів транскордонного розвитку реалізуються за ініціативи та фінансової підтримки європейських структур і фондів, кожен з яких по-своєму бачить проблеми регіону та шляхи їх вирішення, не завжди вдається досягти відповідного рівня їх кореляції. Одночасно програми розвитку майже не враховують реальні інтереси місцевих громад, – наголосив вчений. Вартим уваги, на нашу думку, є також обґрунтування обумовленості ефективності функціонування єврорегіону його розмірами. Пояснюючи малоефективну діяльність «Карпатського» та «Бугу», В. Борщевський вказує на їхню масштабність та доводить, як наслідок, доцільність їх перетворення у своєрідний транскордонний холдинг, «до якого входитимуть дрібніші міжрегіональні об'єднання, що виконуватимуть конкретні завдання» [25].

Великими розмірами єврорегіонів неефективність їх функціонування пояснюють також інші фахівці. Л. Поліщук, зокрема, зосередившись на аналізі діяльності «Карпатського», зауважила: «Велика територія створює проблеми в керуванні й призводить до постійної реорганізації структури єврорегіону». Масштаб території, окрім того, зумовлює значні труднощі у фінансуванні: отримані суми здебільшого йдуть на «підтримку загальної ідеї» [26]. Надто великий розмір єврорегіонів, а також відсутність необхідних повноважень у місцевої влади – чинники, впливом яких труднощі транскордонної взаємодії пояснює О. Каплинський. Серед нових викликів, що постали перед партнерством країн регіону, дослідник називає нелегальну міграцію, торгівлю людьми, контрабанду наркотиків та зброї [27].

С. Кулина, своєю чергою, недосконалість функціонування єврорегіонів «Карпатський» та «Буг» пояснює самим порядком їх створення. Так, на відміну від польсько-німецьких, які були сформовані «знизу» відповідно до економічних інтересів кожної гміни чи громади, українсько-польські євроре-

гіони, на думку автора, були створені «згори», ґрунтуючись на домовленостях місцевого керівництва. Вказуючи на великі розміри єврорегіону «Карпатський», запорукою підвищення ефективності його функціонування дослідник вважає роздроблення єврорегіону на низку під'єврорегіонів [28].

У розвідці О. Обухової та Л. Стрільчук чинники, що гальмують розвиток транскордонного співробітництва, чітко згруповано у три групи: економічні, політичні й суспільні. До першої групи дослідниці віднесли відмінні темпи, напрями та характер трансформації суспільства, брак фінансових можливостей, оборотних капіталів та банківської інфраструктури, недостатнє інвестиційне забезпечення проєктів. Другу групу чинників утворили неузгодженість правничо-юридичних систем держав регіону, нестабільність економічного законодавства та правничого поля для транскордонної співпраці. До третьої групи було віднесено негативні стереотипи громадської свідомості, психологічну неготовність громадян до співпраці, низький рівень зацікавленості широкого загалу в результатах прикордонного та міждержавного співробітництва [29].

Зауважимо, що зі вступом країн Центральної Європи до Євросоюзу у 2004 р. вчені констатують суттєві зміни у транскордонній співпраці в регіоні. З перетворенням державного кордону України і країн Центральної Європи на складову частину нового східного кордону ЄС взаємини між ними почали зазнавати безпосереднього впливу Євроспільноти. Одним із вкрай важливих наслідків розширення Євросоюзу стали зміни у фінансовому забезпеченні транскордонної взаємодії. О. Філіповська, зокрема, у своїй розвідці проаналізувала інструменти фінансування взаємодії прикордонних регіонів у трикутнику Польща – Білорусь – Україна, визначила етапи її надання. Розглянувши співробітництво між Україною та Польщею у 1993-2007 рр., дослідниця виокремила три етапи його фінансування. У праці зазначається, що з моменту створення першого за участю України й Польщі єврорегіону «Карпатський» та до вступу Польщі у ЄС на розбудову тран-

скордонних зв'язків зі східними сусідами офіційна Варшава отримувала допомогу у рамках програми PHARE «Східний кордон Польщі». Фінансування України, будучи розпочатим у 1996 р., здійснювалося у рамках програми TACIS CBS[30]. Відлік нового етапу фінансування дослідники датують 2004 р. та пов'язують його зі схваленням Єврокомісією Програми сусідства «Польща – Білорусь – Україна у рамках реалізації програм INTERREG III A / TACIS CBS на 2004-2006 рр.». Програма, метою реалізації якої, згідно з О. Філіповською, було покращення координації між програмами INTERREG та TACIS CBS, стала свого роду підготовкою до реалізації Програм сусідства на зовнішніх кордонах ЄС. Пріоритетами програми було визначено зростання конкурентоспроможності прикордонних регіонів через модернізацію і розбудову транскордонної інфраструктури, розвиток людського потенціалу та інституційних форм співпраці, а також зміцнення безпеки на кордоні ЄС. За підрахунками, що мають місце у публікації Н. Буглай, на забезпечення участі Польщі у розбудові взаємин з прикордонними Львівською, Закарпатською та Волинською областями України ЄС виділив близько 9 млн євро [31]. Погоджуючись із очевидною своєчасністю програми, авторка вказала на притаманні їй недоліки, насамперед недостатню продуманість організації та механізму фінансування.

На бюджетний період 2007-2013 рр. Євросоюзом було розроблено 13 нових Програм сусідства. Відповідно до затверджених Європейською Комісією Стратегії прикордонного співробітництва на 2007-2013 роки та Індикативної програми з прикордонного співробітництва на 2007-2010 роки Європейського інструменту сусідства та партнерства Україна брала участь у чотирьох програмах, а саме: «Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна» (індикативний бюджет програми – 68,638 млн. євро); «Польща-Білорусь-Україна» (індикативний бюджет програми – 202,9 млн. євро); «Румунія-Республіка Молдова-Україна» (індикативний бюджет програми – 126,718 млн. євро); «Басейн Чорного моря» (індикативний

бюджет програми – 25,697 млн. євро). Процес реалізації цих програм теж став предметом дослідження науковців. Наприклад, після детального ознайомлення із програмою «Польща – Білорусь – Україна» Н. Буглай дійшла до неоднозначних висновків. Так, на користь проекту позначається є змісту основних пріоритетів та збільшення фінансування. Разом з тим, з огляду на неготовність українських регіонів абсорбувати адресовані їм великі фінансові вливання, відсутність цілісної багаторівневої системи управління співробітництвом та належного досвіду розробки і просування Україною у структури ЄС конкретних проектів транскордонного співробітництва, очікувані успіхи авторка назвала сумнівними [32].

Варто зазначити, що загальною ознакою багатьох праць, у яких автори звертаються до розгляду реальних здобутків транскордонного співробітництва, є констатація неповного використання потенціалу єврорегіонів. Так, ознайомившись із діяльністю єврорегіонів, К. Васьківська та Г. Кушнірук, зокрема, дійшли висновку, що «на сьогодні згадані транскордонні утворення є більшою мірою паперовими угодами, а не реальним знаряддям транскордонної співпраці» [33]. Схожі міркування знаходимо у роботах Н. Роїк. Аналізуючи реальні надбання України й Польщі по розбудові єврорегіонів «Карпатський» та «Буг», найбільш переконливими з них авторка вважає тривалі культурні та звичайні товариські контакти. Названі здобутки, можливо і є серйозними кроками на шляху подолання «шрамів історії», проте, зважаючи на потенціал українсько-польського прикордоння, їх є очевидно замало [34].

Обґрунтування невідповідності транскордонного співробітництва України з державами-сусідами із регіону ЦЄЄ наявному потенціалу «червоною ниткою» проходить крізь роботу відомої ужгородської дослідниці Є. Кіш. У ситуації, що склалася, науковець відзначає нагальну потребу швидкого та ефективного включення України у систему транскордонного співробітництва. Цілком очевидно, що зв'язки між

прикордонними регіонами України та державами-членами Євроспільноти є важливими, з огляду на євроінтеграційні наміри офіційного Києва. Окрім того, дослідниця наголошує на необхідності створення передумов для залучення фінансових ресурсів ЄС для розв'язання проблем українсько-єсівського прикордоння [35]. Є. Рябінін, у свою чергу, дослідивши усі напрями співробітництва держав-сусідів по розбудові єврорегіонів, виявив, що останні, попри щедрі проектні субсидії, у досягненні своїх амбітних цілей залишаються далекими від успіху. «Існує припущення, – підвів підсумок дослідник, – що реальна цінність єврорегіонів може полягати швидше в стимулюванні діалогу й інституційних інновацій і у меншій мірі в досягненні амбітних цілей регіонального розвитку» [36].

Одним із вкрай важливих аспектів транскордонних взаємин України та центральноєвропейських держав, що по сьогодні продовжує зберігати свою актуальність та потребує врегулювання, є режим та порядок перетину державного кордону. Як зазначається у публікації Л. Стрільчук, вперше про необхідність вирішення проблеми повноважні представники почали говорити наприкінці 1991 р. Одним із головних завдань було визначено формування нормативно-правової бази регулювання процедури перетину кордону. Першим здобутком на означеному шляху дослідниця назвала Угоду між Урядом України та Урядом Республіки Польща про пункти пропуску через державний кордон, підписану у Варшаві 18 травня 1992 р. Упродовж 1992-1996 рр. вчена констатувала наявність позитивних зрушень у врегулюванні питання. Так, сторонами було підписано низку договорів та угод, відбулося відкриття нових міждержавних переходів. Значним здобутком, на думку авторки, виявилось підписання у травні 1996 р. Угоди про безвізовий туризм. У жовтні 2003 р., готуючись до вступу у Євросоюз, Польща в односторонньому порядку запровадила для громадян України візовий режим [37].

Нормотворча діяльність сторін супроводжувалася реальними практичними зрушеннями. Найбільш показовими

в цьому плані виявилися досягнення по розбудові прикордонної інфраструктури. Так, якщо на початку 1990-х рр. дослідники констатували наявність лише двох пунктів перетину кордону – залізничний «Мостиська – Медика» та автомобільний «Шегині – Медика», то вже у другій половині 1990-х рр. їх існувало п'ять (три залізничні та два автомобільні), а у 2004 р. – дванадцять. Окрім того, що розширення пропускних можливостей кордону безпосереднім своїм наслідком має активізацію загальнодержавної взаємодії, воно позначається на користь прикордонним регіонам. Ця думка знайшла відображення у роботі К. Кондратюка, який, зокрема, зазначив, що «відкриття нових пунктів перетину кордону привело до значної активізації життєдіяльності населення у прикордонних територіях, підвищення його життєвого рівня» [38].

Однак, попри очевидні успіхи, ряд проблем кордону між Україною та країнами Центральної Європи збереглися й після вступу останніх до ЄС. Так, наприкінці 2008 р. О. Моцик вказував на проблему величезних черг на кордоні двох держав. Шляхом до їхнього подолання дипломат назвав створення нових та реконструкцію вже діючих пунктів пропуску, а також спрощення процедури перетину кордону шляхом запровадження механізму спільного контролю. Проблемою, що потребує свого нагального вирішення, О. Моцик назвав візовий режим для українських громадян [39].

Візову проблему детально висвітлено також у публікаціях І. Артџомова, О. Вайнарух, С. Мітряєвої, Н. Роїк. Наприклад, розглянувши статистичні дані щодо видачі українським громадянам шенгенських віз та дозволів на місцевий прикордонний рух, С. Мітряєва дійшла висновку про їхню обумовленість специфікою існуючих домовленостей. Зважаючи на те, що з моменту започаткування видачі дозволів на місцевий прикордонний рух і до 1 липня 2010 р. консульствами Угорщини в Закарпатській області було видано 62 029 таких дозволів, а консульствами Польщі у Львівській та Волинській областях – 39 316, дослідниця вказує на лібераль-

ність українсько-угорської домовленості, її прогресивність та дієвість, і обґрунтовує, як наслідок, доцільність поширення практики її використання на інші суміжні з Україною країни ЄС [40].

На завершення слід зазначити, що інтерес до проблеми транскордонного співробітництва демонструють представники російської наукової думки. Теоретичні аспекти співпраці між прикордонними регіонами європейських держав, її основні форми та напрями взаємодії ґрунтового аналізу зазнали у роботах І. Бусигіної, І. Іванова, О. Плотнікової, Г. Ярового. Автори зосередилися на розгляді регіональної інтеграції у світлі процесів європейської інтеграції, дали оцінку співпраці держав Європи на рівні регіонів, обґрунтували її обумовленість специфікою форми взаємодії, а також характером взаємин між державами у цілому крізь призму участі у них Російської Федерації.

І, звичайно, вагому лепту у дослідження проблеми внесли науковці країн Центральної Європи. Серед польських дослідників назвемо С. Ребіца, П. Гелігські, Г. Громадзкі. Словацька транскордонна школа представлена іменами А. Дулеби, В. Бенча, М. Гайдоша, А. Клайзнер, С. Конечні, П. Вагнера, В. Пулішової, М. Самсона. Помітний внесок у дослідження згаданої тематики зробили угорські вчені І. Шулі-Закар, М. Томорі, О. Мілован, А. Папп, Ч. Фединець. Румунську історіографію проблеми представляють праці Л. Горват, К. Град, К. Василе Цока, І. Хорґа, О. Лієш та багато інших [41].

Таким чином, навіть не повний історіографічний огляд засвідчив існування значного наукового інтересу до проблеми транскордонної взаємодії України і держав Центральної Європи. Зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, а також труднощі, що виникають на цьому шляху, в активізації транскордонного співробітництва дослідники вбачають передумову «наближення» нашої держави до Європи. Але для реалізації амбітних євроінтеграційних намірів України потрібна якісніша регіональна політика транскордонного співробітництва. «Бо, – як наголошує голова підкомітету з

питань регіонального і транскордонного співробітництва Комітету з питань європейської інтеграції Верховної Ради України О. Юринець, – на сьогодні є низка проблем: відсутність центрального органу виконавчої влади, відповідального за координацію процесів транскордонного співробітництва, недосконалість законодавства, відсутність фінансової підтримки єврорегіонів з боку місцевих органів влади. Ми втрачаємо можливості використовувати той потенційний ресурс, який готовий нам надати Європейський Союз» [42].

І все ж, якщо теперішній рівень такого роду взаємодії держав Центрально-Східної Європи вчені, політики та державні мужі оцінюють доволі неоднозначно, то на рахунок її перспективності наукова й громадська думка є винятково позитивно злагодженою. Різні аспекти транскордонної взаємодії держав регіону продовжують викликати стійкий науковий і практичний інтерес, незмінно перебуваючи в полі зору дедалі більшого числа дослідників, а також політиків і державних діячів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Динис Г.Г., Дербак В.І, Сюсько І.М. Транскордонне співробітництво України // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 10. – К., 2001. – С. 110.
2. Студенников І. Транскордонне співробітництво та його роль в процесі європейської інтеграції України // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 15. – К., 2006. – С. 309.
3. Чорна Н. Україна і Польща: історіографія відносин (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.). – Вінниця, 2014. – С. 219.
4. Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього / за редакцією доктора історичних наук, професора А.І. Кудряченка. – К., 2009. – С. 23-81.
5. Борщевський В. В. Українсько-польське транскордонне співробітництво в контексті європейської інтеграції України // Економічні науки: зб. наук. пр. Серія: Економічна теорія та економіч-

- на історія / за ред. З.В. Герасимчук. – Луцьк, 2009. – Вип. 6 (23). – Ч. 1. – С. 68.
6. Ощуркевич Я.М. Українсько-польські економічні відносини в процесі загальноєвропейської інтеграції: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. – К., 2002. – С. 15.
  7. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноєвропейськими сусідами. – К., 2004. – С. 100.
  8. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 2. Предметно-тематична частина: Д-Й / відп. ред. М.М. Варварцев. – К., 2010. – С. 124.
  9. Харчинська О. Транскордонна співпраця України та Польщі в європейському контексті (на прикладі єврорегіону «Буг») // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, соціологія, філософія. – Ужгород, 2009. – Вип. 11. – С. 243.
  10. Кіндрат К. Українсько-польські стосунки на зламі тисячоліть: монографія. – Львів, 2002. – С. 88.
  11. Лендбел М. Досвід Карпатського єврорегіону: поштовх до переосмислення моделі транскордонного співробітництва // На шляху до Європи: Український досвід єврорегіонів / за ред. С. Максименка, І. Студеннікова. – К., 2000. – С. 51-52.
  12. Васківська К.В., Кушнірук Г.В. Транскордонне співробітництво України в умовах євроінтеграції // Вісник Львівської державної фінансової академії / за ред. П.Ю. Буряка. – Львів, 2010. – № 18. – С. 35-36.
  13. Шманько Г. ...І кордони не в заваді. Міжнародне співробітництво органів державного управління та місцевого самоврядування в Карпатському єврорегіоні // Політика і час. – 1995. – № 11. – С. 52.
  14. Роїк Н.Г. Інституційна транскордонна співпраця в контексті розширення ЄС: проблеми та перспективи Карпатського єврорегіону // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: зб. наук. пр. – К., 2011. – Вип. 43. – С. 688-689.
  15. Див.: Волошко В. Реалії та перспективи транскордонного співробітництва України // Регіональна економіка. – 2005. – № 4. – С. 123-131; Щерба Г.І. Шляхи активізації транскордонного співробітництва в умовах європейської інтеграції // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Науковий журнал. Серія: Міжнародні відносини. – 2009. – № 4. – С. 39-43.

16. Роїк Н.Г. Українсько-польське міжрегіональне й транскордонне співробітництво // Вісник Прикарпатського університету. Науковий журнал. Серія: Політологія. – 2011. – № 4-5. – С. 189.
17. Передрій О.С., П'ясецька-Устич С.В. Економічна сфера – базова у транскордонному співробітництві // Ефективність транскордонного співробітництва через міжнародний моніторинг та координацію діяльності національних суб'єктів: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 8-9 квітня 2011 р.). – Ужгород, 2011. – С. 79-92.
18. Буглай Н.М. Польща в реалізації євроінтеграційного курсу України: міжрегіональне співробітництво (1999-2008 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія». – К., 2009. – С. 15.
19. Буглай Н.М. Республіка Польща і Україна: міждержавне співробітництво нового формату // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: зб. наук. пр.. – К., 2012. – Вип. 58. – С. 188-194.
20. Кулина С.Я. Державне регулювання транскордонного економічного співробітництва: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка і управління національним господарством». – Львів, 2008. – 24 с.
21. Чубай-Федоренко Г. Проблеми транскордонного співробітництва України в умовах розширеного Європейського Союзу // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип.21: Міжвід. зб. наук. пр. – К., 2012. – С. 229-243.
22. Колодяжна В. Правові аспекти українсько-польського транскордонного співробітництва // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 10. – С. 6-10.
23. Колодяжна В. Українсько-польське транскордонне співробітництво: правова регламентація торговельно-економічних проєктів співпраці // Юридична Україна. – 2008. – № 5. – С. 13-17.
24. Сухенко В.В. Правове регулювання транскордонного співробітництва // Економіка та держава. – 2008. – № 12. – С. 102-105.
25. Борщевський В.В. Українсько-польське транскордонне співробітництво в контексті європейської інтеграції України // Економічні науки: зб. наук. пр. Серія: Економічна теорія та економічна історія. – Луцьк, 2009. – Вип. 6 (23). – Ч. I. – С. 66-80.
26. Поліщук Л. Основні пріоритети співпраці українських і польських регіонів: реалії та перспективи // Економічний часопис – XXI. – 2008. – № 3-4. – С. 30-37.

27. Каплинський О.В. Роль Вишеградської четвірки в контексті національної безпеки України // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 2 (11). – С. 47-54.
28. Кулина С.Я. Вказ. пр. – С. 14.
29. Обухова О.Ю., Стрільчук Л.В. Українсько-польське транскордонне співробітництво як чинник євроінтеграційних намірів України // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Науковий журнал. Серія: Історичні науки. – 2007. – № 1. – С. 128.
30. Філіповська О. Транскордонне співробітництво: Україна – Польща – Білорусь (інструменти фінансового забезпечення) // Регіональна економіка. – 2007. – № 1. – С. 45-46.
31. Буглай Н.М. Польща та Україна в Європейській політиці сусідства ЄС // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: зб. наук. пр.. – К., 2010. – Вип. 42. – С. 114.
32. Там само. – С. 117.
33. Васьківська К.В. Вказ. пр. – С. 38.
34. Роїк Н. Вказ пр. – С. 189.
35. Кіш Є. За програмою сусідства. Транскордонне співробітництво України після східного розширення ЄС // Політика і час. – 2004. – № 12. – С. 27-34.
36. Рябінін Є.В. Транскордонне співробітництво в системі процесів регіональної інтеграції України (політологічний аналіз): монографія. – Маріуполь, 2011. – С. 77.
37. Стрільчук Л.В. Правове забезпечення транскордонного співробітництва України та Республіки Польща // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Науковий журнал. Серія: Історичні науки. – 2008. – № 11. – С. 163-165.
38. Кондратюк К. Українсько-польське транскордонне співробітництво (1992-2010) // Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. – Львів, 2012. – Вип. 5. – С. 244.
39. Моцик О. Україна і Польща – стратегічні партнери // Політика і час. – 2006. – № 5. – С. 3-8.
40. Мітряєва С.І. Транскордонне співробітництво: візовий аспект // Ефективність транскордонного співробітництва через міжнародний моніторинг та координацію діяльності національних суб'єктів: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 8-9 квітня 2011 р.). – Ужгород, 2011. – С. 98.

41. Див.: Чорна Н. Назв. пр. – С. 240; Гарагонич В.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України 1991-2011 рр.: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук. – К., 2012. – С. 10.
42. Комітет ВРУ з питань європейської інтеграції провів комітетські слухання // Голос України. – 2015. – 15 травня.

REFERENCES

1. Dynys H.H., Derbak V.I, Syus'ko I.M. (2001). Transkordonne spivrobitnytstvo Ukrayiny [*Cross-border cooperation of Ukraine*] // Mizhnarodni zv'yazky Ukrayiny: naukovі poshuky i znakhidky. – Vyp. 10. – К. – S. 110.
2. Studennikov I. (2006). Transkordonne spivrobitnytstvo ta yoho rol' v protsesi yevropeys'koyi intehratsiyi Ukrayiny [*Cross-border cooperation and its role in the process of European integration of Ukraine*] // Mizhnarodni zv'yazky Ukrayiny: naukovі poshuky i znakhidky. – Vyp. 15. – К. – S. 309.
3. Chorna N. (2014). Ukrayina i Pol'shcha: istoriohrafiya vidnosyn (kin. KHKH – poch. KHKH st.) [*Ukraine and Poland: historiography of relations (late XX – early XXI century)*]. – Vinnytsya. – S. 219.
4. Ukrayina v Yevropi: poshuky spil'noho maybutn'oho (2009) [*Ukraine in Europe: Searching for a Common Future*] / za redaktsiyeyu doktora istorychnykh nauk, profesora A.I. Kudryachenka. – К., – S. 23-81.
5. Borshchevs'ky V. V. (2009). Ukrayins'ko-pol's'ke transkordonne spivrobitnytstvo v konteksti yevropeys'koyi intehratsiyi Ukrayiny [*Ukrainian-Polish Cross-Border Cooperation in the Context of European Integration of Ukraine*] // Ekonomichni nauky: zb. nauk. pr. Seriya: Ekonomichna teoriya ta ekonomichna istoriya / za red. Z.V. Herasymchuk. – Luts'k, – Vyp. 6 (23). – CH. 1. – S. 68.
6. Oshurkevych YA.M. (2002). Ukrayins'ko-pol's'ki ekonomichni vidnosyny v protsesi zahal'noyevropeys'koyi intehratsiyi [*Ukrainian-Polish Economic Relations in the Process of Pan-European Integration*]: avtoref. dys.. na zdobuttya nauk. stupenya kand.. ek. nauk. – К. – S. 15.
7. Rozshyrennya Yevropeys'koho Soyuzu: vplyv na vidnosyny Ukrayiny z tsentral'noyevropeys'kymy susidamy (2004) [*Enlarge-*

- ment of the European Union: influence on Ukraine's relations with the Central European neighbors]. – К. – S. 100.
8. Ukrayina v mizhnarodnykh vidnosynakh. Entsyklopedychnyy slovnyk-dovidnyk (2010) [Ukraine in international relations. Encyclopedic Dictionary-Directory]. Vypusk 2. Predmetno-tematychna chastyna: D-Y / Vidp. red. M.M. Varvartsev. – К. – S. 124.
  9. Kharchyns'ka O. (2009). Transkordonna spivpratsya Ukrayiny ta Pol'shchi v yevropeys'komu konteksti (na prykladi yevrorehionu «Buh») [Cross-border cooperation of Ukraine and Poland in the European context (on the example of Euroregion «Buh»)] // Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya: Politolohiya, sotsiolohiya, filosofiya. – Uzhhorod, – Vyp. 11. – S. 243.
  10. Kindrat K. (2002). Ukrayins'ko-pol's'ki stosunky na zlami tysyacholit': monohrafiya [Ukrainian-Polish relations at the turn of the millennium: a monograph]. – L'viv, – S. 88.
  11. Lend'el M. (2000). Dosvid Karpat-s'koho yevrorehionu: poshtovkh do pereosmyslennya modeli transkordonnoho spivrobitnytstva [Experience of the Carpathian Euroregion: an impetus for rethinking the model of cross-border cooperation] // Na shlyakhu do Yevropy: Ukrayins'kyi dosvid yevrorehioniv / za red. S. Maksymenka, I. Studenikova. – К. – S. 51-52.
  12. Vas'kivs'ka K.V., Kushniruk H.V. (2010). Transkordonne spivrobitnytstvo Ukrayiny v umovakh yevrointehratsiyi [Cross-border cooperation of Ukraine in the conditions of European integration] // Visnyk L'vivs'koyi derzhavnoyi finansovoyi akademiyi / za red. P.YU. Buryaka. – L'viv. – № 18. – S. 35-36.
  13. Shman'ko H. (1995) ...I kordony ne v zavadi. Mizhnarodne spivrobitnytstvo orhaniv derzhavnogo upravlinnya ta mistsevoho samovryaduvannya v Karpats'komu yevrorehioni [... And the borders are not in the way. International cooperation of public administration and local government bodies in the Carpathian Euroregion] // Polityka i chas. – № 11. – S. 52.
  14. Royik N.H. (2011). Instytutsiyna transkordonna spivpratsya v konteksti rozshyrennya YES: problemy ta perspektyvy Karpat-s'koho yevrorehionu [Institutional Transboundary Cooperation in the Context of EU Enlargement: Problems and Perspectives of the Carpathian Euroregion] // Hileya. Istorychni nauky. Filosofs'ki nauky. Politychni nauky: zb. nauk. pr. – К., – Vyp. 43. – S. 688-689.
  15. Dyv.: Voloshko V. (2005). Realiyi ta perspektyvy transkordonnoho spivrobitnytstva Ukrayiny [Realities and Prospects for Cross-border

- der Cooperation of Ukraine]* // Rehional'na ekonomika. – № 4. – S. 123-131; Shcherba H.I. Shlyakhy aktyvizatsiyi transkordonnoho spivrobitnytstva v umovakh yevropeys'koyi intehtratsiyi // Naukovyy visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Naukovyy zhurnal. Seriya: Mizhnarodni vidnosyny. – 2009. – № 4. – S. 39-43.
16. Royik N.H. (2011). Ukrayins'ko-pol's'ke mizhrehional'ne y transkordonne spivrobitnytstvo [*Ukrainian-Polish Interregional and Cross-Border Cooperation*] // Visnyk Prykarpats'koho universytetu. Naukovyy zhurnal. Seriya: Politolohiya. – № 4-5. – S. 189.
  17. Peredriy O.S., P'yasets'ka-Ustych S.V. (2011). Ekonomichna sfera – bazova u transkordonnomu spivrobitnytstvi [*Economic sphere – the base in cross-border cooperation*] // Efektyvnist' transkordonnoho spivrobitnytstva cherez mizhnarodnyy monitorynh ta koordynatsiyu diyal'nosti natsional'nykh sub'yektiv: zb. mater. mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Uzhhorod, 8-9 kvitnya 2011 r.). – Uzhhorod. S. 79-92.
  18. Buhlay N.M. (2009). Pol'shcha v realizatsiyi yevrointehtratsiynoho kursu Ukrayiny: mizhrehional'ne spivrobitnytstvo (1999-2008 rr.) [*Poland in implementing the eurointegration course of Ukraine: interregional cooperation (1999-2008)*]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ist. nauk: spets. 07.00.02 «Vsesvitnya istoriya». – K., – S. 15.
  19. Buhlay N.M. (2012). Respublika Pol'shcha i Ukrayina: mizhderzhavne spivrobitnytstvo novoho format [*Republic of Poland and Ukraine: intergovernmental cooperation for a new format*] // Hileya. Istorychni nauky. Filosofs'ki nauky. Politychni nauky: zb. nauk. pr.. – K. – Vyp. 58. – S. 188-194.
  20. Kulyna S.YA. (2008). Derzhavne rehulyuvannya transkordonnoho ekonomichnoho spivrobitnytstva [*State regulation of cross-border economic cooperation*]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ek. nauk: spets. 08.00.03 «Ekonomika i upravlinnya natsional'nym hospodarstvom». – L'viv, – 24 s.
  21. Chubay-Fedorenko H. (2012). Problemy transkordonnoho spivrobitnytstva Ukrayiny v umovakh rozshyrenoho Yevropeys'koho Soyuzu [*Problems of Cross-Border Cooperation of Ukraine in the Conditions of the Enlarged European Union*] // Mizhnarodni zv'yazky Ukrayiny: naukovi poshuky i znakhidky. – Vyp.21: Mizhvid. zb. nauk. pr. – K. – S. 229-243.

22. Kolodyazhna V. (2007). Pravovi aspekty ukrayins'ko-pol's'koho transkordonnoho spivrobitnytstva [*Legal aspects of Ukrainian-Polish cross-border cooperation*] // *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. — № 10. — S. 6-10.
23. Kolodyazhna V. (2008). Ukrayins'ko-pol's'ke transkordonne spivrobitnytstvo: pravova rehlamentatsiya torhovel'no-ekonomichnykh proektiv spivpratsi [*Ukrainian-Polish cross-border cooperation: legal regulation of trade and economic cooperation projects*] // *Yurydychna Ukrayina*. — № 5. — S. 13-17.
24. Sukhenko V.V. (2008). Pravove rehulyuvannya transkordonnoho spivrobitnytstva [*Legal regulation of cross-border cooperation*] // *Ekonomika ta derzhava*. — № 12. — S. 102-105.
25. Borshchevs'ky V.V. (2009). Ukrayins'ko-pol's'ke transkordonne spivrobitnytstvo v konteksti yevropeys'koyi intehratsiyi Ukrayiny [*Ukrainian-Polish Cross-Border Cooperation in the Context of European Integration of Ukraine*] // *Ekonomichni nauky: zb. nauk. pr. Seriya: Ekonomichna teoriya ta ekonomichna istoriya*. — Luts'k. — Vyp. 6 (23). — CH. I. — S. 66-80.
26. Polishchuk L. (2008). Osnovni priorytety spivpratsi ukrayins'kykh i pol's'kykh rehioniv: realiyi ta perspektyvy [*The main priorities of cooperation between Ukrainian and Polish regions: realities and perspectives*] // *Ekonomichnyy chasopys – KHKHI*. — № 3-4. — S. 30-37.
27. Kaplyns'ky O.V. (2009). Rol' Vyshehrads'koyi chetvirky v konteksti natsional'noyi bezpeky Ukrayiny [*The Role of the Visegrad Four in the context of Ukraine's National Security*] // *Stratehichni priorytety*. — № 2 (11). — S. 47-54.
28. Kulyna S.YA. Vkazana pratsya [*Ibid.*]. — S. 14.
29. Obukhova O.YU., Stril'chuk L.V. (2007). Ukrayins'ko-pol's'ke transkordonne spivrobitnytstvo yak chynnyk yevrointehratsiynykh namiriv Ukrayiny [*Ukrainian-Polish Cross-Border Cooperation as a Factor of Ukraine's Eurointegration Institutions*] // *Naukovyy visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Naukovyy zhurnal. Seriya: Istorychni nauky*. — № 1. — S. 128.
30. Filipovs'ka O. (2007). Transkordonne spivrobitnytstvo: Ukrayina – Pol'shcha – Bilorus' (instrumenty finansovoho zabezpechennya) [*Cross-Border Cooperation: Ukraine-Poland-Belarus (Instruments of Financial Support)*] // *Rehional'na ekonomika*. — № 1. — S. 45-46.
31. Buhlay N.M. (2010). Pol'shcha ta Ukrayina v Yevropeys'kii politytsi susidstva YES [*Poland and Ukraine in the European Neighborhood*]

- Policy of the EU* // Hileya. Istorychni nauky. Filosofs'ki nauky. Politychni nauky: zb. nauk. pr. – K. – Vyp. 42. – S. 114.
32. Tam samo [*Ibid.*]. – S. 117.
33. Vas'kivs'ka K.V. Vkaz. pr. [*Ibid.*]. – S. 38.
34. Royik N. Vkaz pr. [*Ibid.*]. – S. 189
35. Kish YE. (2004). Za prohramoyu susidstva. Transkordonne spivrobitnytstvo Ukrayiny pislya skhidnoho rozshyrennya YES [*According to the Neighborhood Program. Cross-border cooperation of Ukraine after the Eastern enlargement of the EU*] // Polityka i chas. — № 12. – S. 27-34.
36. Ryabinin YE.V. (2011). Transkordonne spivrobitnytstvo v systemi protsesiv rehional'noyi intehratsiyi Ukrayiny (politolohichnyy analiz): monohrafiya [*Cross-border cooperation in the system of processes of regional integration of Ukraine (political analysis): monograph*]. – Mariupol'. – S. 77
37. Stril'chuk L.V. (2008). Pravove zabezpechennya transkordonnoho spivrobitnytstva Ukrayiny ta Respubliki Pol'shcha [*Legal Provision of Cross-Border Cooperation between Ukraine and the Republic of Poland*] // Naukovyy visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Naukovyy zhurnal. Seriya: Istorychni nauky. – № 11. – S. 163-165.
38. Kondratyuk K. (2012). Ukrayins'ko-pol's'ke transkordonne spivrobitnytstvo (1992-2010) [*Ukrainian-Polish Cross-Border Cooperation (1992-2010)*] // Ukrayina – Pol'shcha: istorychna spadshchyna i suspil'na svidomist'. – L'viv, – Vyp. 5. – S. 244.
39. Motsyk O. (2006). Ukrayina i Pol'shcha – stratehichni partner [*Ukraine and Poland – strategic partners*] // Polityka i chas. – № 5. – S. 3-8.
40. Mitryayeva S.I. (2011). Transkordonne spivrobitnytstvo: vizovyy aspekt [*Cross-border cooperation: visa aspect*] // Efektyvnist' transkordonnoho spivrobitnytstva cherez mizhnarodnyy monitorynh ta koordynatsiyu diyal'nosti natsional'nykh sub'yektiv: zb. mater. mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Uzhhorod, 8-9 kvitnya 2011 r.). – Uzhhorod. – S. 98.
41. Dyv.: Chorna N. Nazv. pr. [See: Chornaya N. – the above mentioned] – S. 240; Harahonych V.V. (2012). Transkordonne spivrobitnytstvo v yevrointehratsiyiniy stratehiyi Ukrayiny 1991-2011 rr. [*Cross-Border Cooperation in the European Integration Strategy of Ukraine 1991-2011*] – Avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya dokt. ist. nauk. – K. – S. 10.
42. Komitet VRU z pytan' yevropeys'koyi intehratsiyi proviv komitet-s'ki slukhannya (2015) [VRU Committee on European Integration held committee hearings] // Holos Ukrayiny. – 15 travnya.